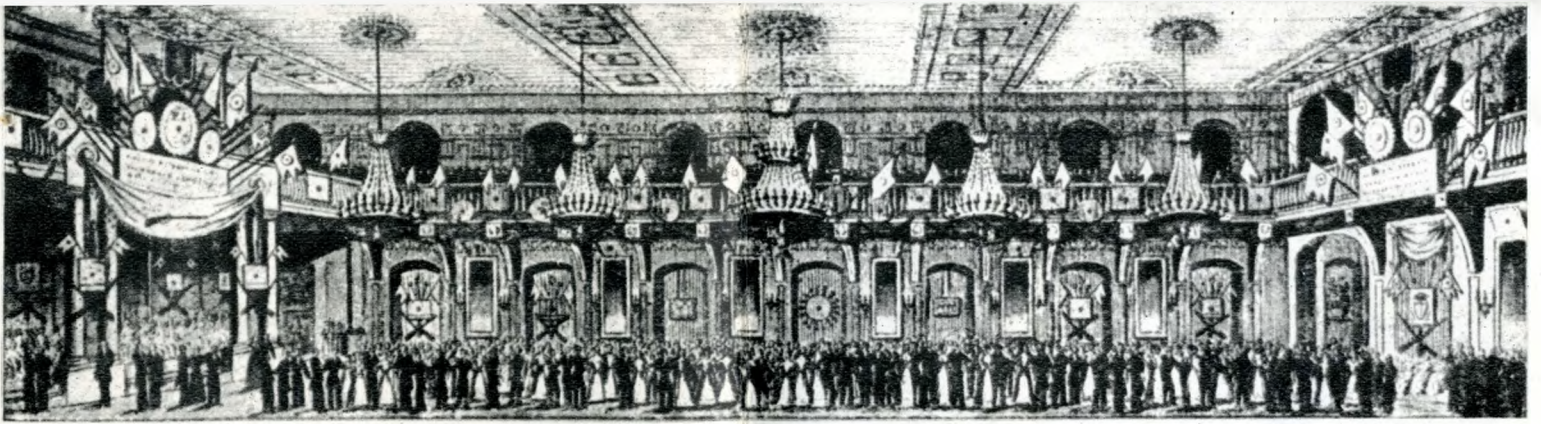

LHh

A „Hét Választófejedelemhez” nagyterme, melyben Liszt Ferenc 1823. májusában hangversenyzett

Pest-budai szállók emlékeiből

A Hét Választófejedelemhez és A Magyar Királyhoz

Gvadányi József Peleskei nótáriusának címlapja

Szálloda a Magyar Királyhoz

„Regénye megvan minden kornak” – mondta Vajda János. De a korok életét nemcsak nagy regényük, hanem annak kis epizódjai is jellemzik.

Fővárosunk kultúrtörténetében például sok szó esett regényes kávéházairól – kevesebb régmúlt szállóiról. Pedig azok falai között is folytak a szellemi fejlődés csiráit kibontó élénk viták s történetek jelentős események.

✱

A 18. század derekán és a 18–19. század fordulóján Pest legnevezetesebb fogadója. A Hét Választófejedelmhez – vagy röviden: Hétválasztó – nevezetű volt. (A szálloda elnevezés csak a nyelvújítás korában jött divatba.) Épülete a mai Váci utca 9. sz. helyén díszelgett. Pompásan berendezett lakosztályai és egyszerűbb szobái is voltak. Előbbiek egyikében szállt meg II. József, a kalapos király. A fogadó szálláshelyeinek forgalma igen élénk volt, külföldiek is megfordultak benne. Johann Lehmann, egyike azoknak az idevetődött utazóknak, aki nem ijedt meg a Bécsben – nyilván célzatosan – terjesztett rémhírektől, nagyon jónak találta a pest-budai közállapotokat, ahogy ezt útikönyvében leszögezte. Előnyös tapasztalatai voltak, a Hétválasztóban tiszta, kényelmes környezetet talált, a table d'hôte – vagy „közasztal”, ahogy Kazinczy nevezte – igen kellemes társaságot jelentett, és a főszolgált fogások is ízletesek és igen bőségesek voltak.

Országgyűlés vagy vásárok idején talpalatnyi hely sem akadt a fogadóban, de máskor is megtörtént, hogy minden szobáját elfoglalták. Ernst Moritz Arndt panaszkolva útikönyvében, hogy 1798 augusztusában nem sikerült itt helyet kapnia. Még a 19. század elején is, amikor már korszerűbb szállók is nyíltak (Magyar Király, Vadászkuért), megőrizte régi vendégeit. Kedvelték például a vidéken gazdálkodó nemesi írók; megfordult a fogadóban Berzsenyi Dániel, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Sándor. Kisfaludy 1830 novemberében is itt szállt meg, amikor csak néhány házzal arrébb lakó, halálosan beteg öccséhez, Kisfaludy Károlyhoz sietett Pestre.

A fogadó népszerűsége kivívta versenytársai gáncoskodását. Évekig folyt a per a pesti kávéosk és a fogadós közt, mert az egyik emeleti helyiségben biliárdot állított fel, holott erre csak földszinti kávéháznak volt joga. A pesti zenészek pedig azt sérelmezték a helytartónál, hogy „csak a Hétválasztónál engedélyezte este 10 után a muzsikálást”. Megkapták a választ: azért kivételezett hely ez a fogadó, mert benne soha semmi kifogásolható sem történt.

A Hétválasztó díszterme Pest egyik kultúrcentruma volt. (A pesti Vigadó csak 1833-ban nyílt meg.) Hangversenyek, előadások, táncmu-

latságok követték egymást a „szalá”-ban. 1777-ben bérlője hivatalosan mint „Ball- und Gastgeber” szerepelt. Egyik álarcos báljának meghívóját ma is őrzik. Egyszerre közel hatszáz ember szórakozhatott itt. A táncpalota fennmaradt képén láthatjuk méreteit, kristálycsillárjaiban a sokszáz gyertyát. A korabeli leírások szerint falikarok mögé szerelt tükrök sokszorozták a fényt, s általuk a terem még nagyobbak tűnt. A bolthajtásos mennyezetet szép Heléna elrablását és a trójai háborút ábrázoló festmények díszítették.

Gvadányi József Pest-Budára utazó peleskei nótáriusa, Zajtay uram mulatságos úti kalandjai közben betért a Hétválasztóba vacsorázni. Leírása az étterem díszére válik. Ezüst a gyertyatartó, az evőeszköz, a tálak, damaszt a terítő. A citromos árpadara leves, a szalonnás ragú, a sült kappan és fenyőmadár, a saláta – minden megfelelt ízlésének, csak az osztrigával nem tudott mit kezdeni. „Majd kitört a fogam, mikor beléharaptam” – meséli. És mikor nyúlós belsejét meglátta, kólikáját csak a jó somlai bor hozta rendbe. Viszont a hideg majd kiléte, amikor 6 aranyat fizetettek vele.

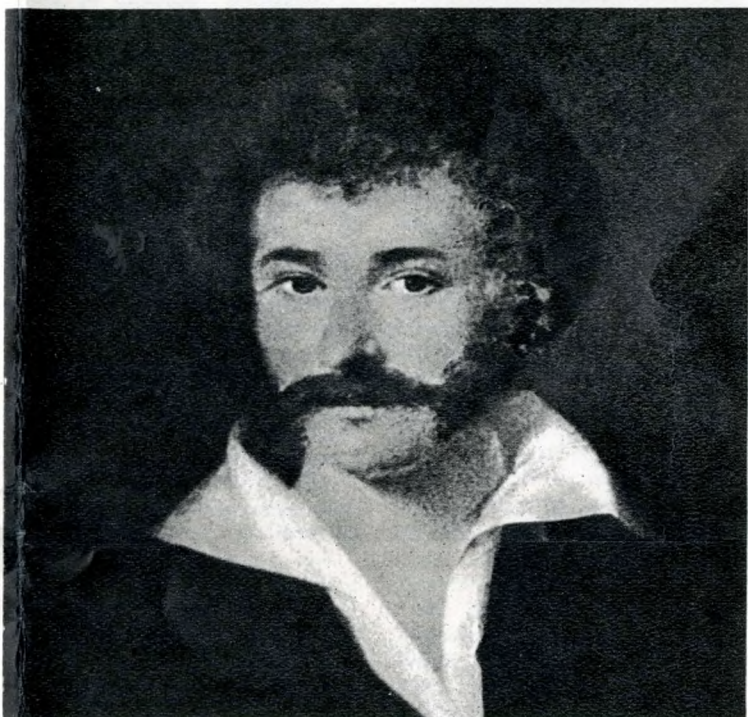
A falusi nótárius Pesten és Budán csak a bécsi módit fájlalta és főleg azt, hogy „magyar szót is csak ritkán hallhattam”.

Az elkövetkező században már nem lett volna ennyi bánata.

1823 áprilisának vége felé Pest és Buda házain falragaszok jelentek meg, amelyek így kezdődtek: „Magyar vagyok és nem ismerek nagyobb boldogságot, minthogy nevelésem és taníttatásom első zsengeit . . . ragaszkodásom és hálám jeléül első áldozatként drága Hazámnak bemutatam . . .” Az aláírás: Liszt Ferenc. A művész alig múlt 11 éves, és első hazai szereplésére, a Hétválasztóban tartandó hangversenyére hívta meg a közönséget. A siker nagy volt, a kritikák kitűnőek: „. . . a szép szóke ifjatska olly ügyességet, könnyűséget, pontosságot, érzést mutatott, hogy az egész nemes gyülekezetet bámulatra ragadá” – olvasható a Hazai s Külföldi tudósítások 36. számában megjelent cikkben. Bártfai László naplójában írja, mily tökéletesnek találja Liszt játékát: „. . . akkor kénytelen valék hinni, hogy lehetetlen már haladnia . . .” Talán ez a hangverseny volt az akkor majd százéves fogadó legszebb estéje. És Liszt nemcsak nyújtott, nyert is élményt. Itt hallott először nagy cigányzenekart (Boka Andrásét) játszani. Később Bihari János, a verbunkos-zene szerzője lett Liszt kedvenc primása. Leírta, milyen „csodálatos hangzhatagokat csalt ki hegedűjéből”, és „mily hatalmas hatást gyakorolt” Bihari. Az már szomorúbb emléke a Hétválasztónak, hogy itt árverezték el a híres primás hegedűjét, halála után egy évvel, nyomorgó özvegye javára . . .

Liszt Ferenc 1823 körül

Kisfaludy Károly

Eissler Fanny

A Hétválasztó öreg falainak már nyoma sincs. 1840-ben lebontották az épületet. Hild József építette új-
já. Sorsa változatos volt: sokáig Nemzeti Szálloda, majd zenés kávéház, bérház, mozi kapott benne helyet. Az újabb időkben itt volt a Bartók-terem. Ma ez a Pesti Színház épülete.

✱

A Hétválasztó első igazi versenytársa az 1814-ben megnyílt Szálloda a Magyar Királyhoz volt. Impozáns épülete, korszerű, ragyogó berendezése háttérbe szorította az addigi fogadókát. A 19. század elején a Színház tér (ma: Vörösmarty tér) és környéke volt Pest legparádásabb része. A német színház homlokzata a tér felé fordult. Mögéje, a Duna felőli front-
ra építették a Vigadót, két évtizeddel a Magyar Király megnyitása után. A szállót a színházról, illetve később a Vigadótól is csak keskeny utca választotta el: a tér és a Dorottya utca sarkán emelkedett a hatalmas épület. Szobáiból még semmi sem zárta el a kilátást a Dunára. „Előtte beültetett fák árnyékában hűsöltek vendégei” — írja a Honművész. Négynyelvű cégére a fellendülő idegenforgalom előhírnöke. (1832-ben már két gőzös közlekedett Pest és Gönyű között; 1839-től naponta járt a gyorskocsi.)

Ez volt az első a pesti szállók közül, amelyet írók és művészek találkozóhelyeként emlegetnek a korabeli útikalauzok. Pest akkoriban vált a magyar irodalmi világ központjává. Az irodalmi vezér Kisfaludy Károly lett, akinek Aurórája győzedelmeskedett a német zsebkönyveken. A vezetésből Kazinczyt, sőt Sándor bátyját is kiszorította. A két fivér jóviszonyán ez mit sem változtatott; sok volt a közös vonás a dunántúli nemesúrbán és hányt-vertett életű öccsében: küzdöttek a magyar nyelvért, rajongtak a theatrumért, nem vetették meg a tüzes bort, vidám nőtaik voltak... Sándor hegedűjéből csalt ki varázsos dallamokat, Károly énekelni szeretett. A Magyar Király is többször visszhangozta dalolását. Amikor a székesfehérvári társulat Pesten vendégszerepelt, a „Tartárok Magyarországon” előadása után a színészeknek itt adott lakomát Kisfaludy. „A kérők” előadása utáni mulatozásról pedig szóljon a jelenvolt Szilágyi Pál: „... a vendégkoszorúba magam is hivatalos voltam, a „Magyar Király” című vendéglőbe. Éjfél tájban, mikor az idegen elem eltakarodott, dodorodni kezdett a jó magyaros kedv, azt mondja Kolozsvári Pál, az igazgató: „hord le öcsém lantodat, danolj azokból a keserves magyar nótákból, hadd legyen jó kedvünk!” S én engedelmességgel lehoztam szobámból a lantot — énekeltem egyet-mást a régi kor magyar nótáiból, míg végre az igazgató, sőt Kisfaludy Károly is beleelegyedett, s általános kórus harsogott a teremben, jókedv honolt mindenki szemében s more patrio magyar szíves-

ségből összevissza csókoltuk s öleltük egymást.”

Müller újságíró rigmusai a színházak bohém népének tanyájaként emlegetik a Magyar Királyt. A szálló kül- és belföldi forgalma egyre élénkebb lett, neves vendégekkel: Kohl útleírásában dicsérte — s ragaszkodott hozzá a daliás Wesselényi Miklós. A színház nevesebb művésznői mind itt vettek szállást: Miss Bishop-tól, az angol királynő énekesnőjétől a müncheni Hagn Saroltáig. Podmaniczky Frigyes naplója beszámol a Magyar Királytól a Városerdőcskébe kiránduló fogatokról és kísérő lovasaikról, akik közt a híres Sándor Mórisc is ott volt. Wesselényi az ünnepelt müncheni művésznőnek tette itt a szepet... A későbbi években az európai hírű táncosnő, Ellsler Fanny csodálói „... fáklós zenét adnak tiszteletére, és miközben lobognak a lángok az éjszakában, ünneplik a Magyar Király-beli lakása előtt...” A szállodások mindent el is követtek, hogy kellő kényelmet nyújtsanak. A földszinti részen nemcsak kávéház, vendéglő, de bérkocsizület és borbélyműhely is volt. Egy berlini vendég leírása szerint egyik vendéglőse úgy cikázott ideoda, hogy alakja fogalommal nőtt: azt rebesgették, már alvás nélkül is tud élni, sőt több helyütt is jelen tudott lenni egyszerre, ha a vendégnek szüksége volt rá.

Sok történelmi mozzanatot túlélt a Magyar Király. A napoleoni háborúkat követő devalvációt alig érezte meg, a 31-es kolerajárvány a szállóban nem követelt áldozatot, a 38-as árvíz nem rendítette meg falait és Hentzi ágyúit nem tudták rommá lőni. Még a millennium korának útikönyvei is ajánlották szobáit, télikertjét, jó konyháját, felemlítvén, hogy „kis adagok” is kaphatók!

Az előregedett, megkopott szálló a huszadik század elején is élt még Pest szívében, de ekkor már épületsorok zárták el a dunai kilátást, nálánál sokkal nagyobb házak közé ékelődött, amelyeknek öregapja lehetett volna. És még mindig volt mit látnia falainak! Egyik agyonfüstölt szobájában lakott ismételtelen Ady Endre, ebből a már ütött-kopott szalólóból sétált le a vízpartra, nézni:

„Mikor tavaszt lesvén
Háborog a vén Duna...”

Hatvány Lajos is emlegeti, hogy kedvelt hotelje volt ez Adynak. És innen indult esküvőjére, amikor Boncza Berta „reáhivatottnak érezte magát, hogy az asszonya legyen”.

A világháború idején még szálló volt a Magyar Király. A Tanácsköztársaság alatt a Vörös Hadsereg egyik hadiszállása lett. Azután különböző célokat szolgált a rozzant épület, míg végre a harmincas években — hogy ne csúfítsa tovább a Belvárost — lebontották. A helyén ma a Belkereskedelmi Minisztérium épülete áll.

Konrádné Gálos Magda